

*Живой̄ и дело
ср̄йских научника*

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

BIOGRAPHIES AND BIBLIOGRAPHIES

Volume I

II SECTION

COMMITTEE FOR THE RESEARCH INTO THE LIVES AND WORK OF THE SCIENTISTS
IN SERBIA AND SCIENTISTS OF SERBIAN ORIGIN

Book 1

*Lives and work
of the Serbian scientists*

Editor

Academician

MILOJE SARIĆ

BELGRADE

1996

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

БИОГРАФИЈЕ И БИБЛИОГРАФИЈЕ

Књига I

II ОДЕЉЕЊЕ

ОДБОР ЗА ПРОУЧАВАЊЕ ЖИВОТА И РАДА НАУЧНИКА У СРБИЈИ
И НАУЧНИКА СРПСКОГ ПОРЕКЛА

Књига 1

*Живот и дело
српских научника*

Уредник
академик
МИЛОЈЕ САРИЋ

БЕОГРАД
1996

Примљено на IX скупу Одељења природно-математичких наука од 22. децембра 1995. год., на основу реферата *Живојина Бумбаширевића, Драгомира Вићоровића, Радејца Дацића, Слободана Ђорђевића, Сивевана Карамайе, Момчила Којића, Војислава Марића, Пејтра Миљанића, Јована Нахмана, Николе Панјића, Милоша Пејровића, Милоја Р. Сарића, Милутићина Сивефановића, Јована Суруиће, Николе Хајдина, Владимира Шолаје*

Издаје

Српска академија наука и уметности

Лектор

Милан Огавић

Коректори

*Александра Томашевић
Мирјана Радовановић*

Технички уредник

Јелка Поморишац

Ликовно решење корица

Милош Пејковић

Тираж 1.000 примерака

Штампа

*Завод за картографију „Геокарта“
Београд, Булевар војводе Мишића 39*

Штампано уз финансијску помоћ Министарства за развој, науку и животну средину Савезне Републике Југославије и Министарства за науку и технологију Републике Србије

ПРЕДГОВОР

Замисао о образовању Одбора за проучавање живота и рада научника у Србији и научника српског порекла настала је пре седам година. Остварена је када су је одељења природно-математичких, техничких и медицинских наука Српске академије наука и уметности прихватила, 1991. године. На предлог ових одељења и уз сагласност Извршног одбора Председништва Српске академије наука и уметности, Председништво Српске академије наука и уметности основало је Међуодељењски одбор за проучавање живота и рада научника Србије и научника српског порекла, децембра 1992. године. Одбор је образован као међуодељењски и на старању је Одељења природно-математичких наука. Њега сачињавају следећи чланови из Академије и са различитих факултета: академик Драгомир Виторовић, проф. др Живорад Гајић, др Раде Дацић, проф. др Слободан Ђорђевић, проф. др Момчило Којић, академик Зоран Ковачевић, академик Звонко Марић, проф. др Јован Нахман, академик Никола Пантић, проф. др Милорад Радотић, проф. др Иво Савић, академик Милоје Р. Сарић (председник), академик Никола Хајдин и проф. др Владимир Шолаја, а једно време били су чланови: академик Дејан Деспић, дописни члан Милан Ђорђевић, проф. др Марко Лeko и проф. др Милош Петровић.

Проучавање живота и дела сваког научника сложен је и деликатан посао, особито због временске дистанце, јер све што је остало о животу и раду особе која се проучава налази се у списима и архивској документацији, који су неретко забачени и затурени на разне стране.

Анализа њиховог научног рада треба да покаже постигнути успех у односу на остале научнике њиховог времена, да одслика њихов допринос за даљи развој науке, односно научне области и дисциплине и оригиналност идеја.

Треба имати на уму да је оцена научног стваралаштва тежак проблем који зависи од специфичности науке у којој је научник ра-

дио, времена у коме је научник стварао, резултата које је постигао, и то не само у области науке већ и струке и педагошког рада.

Основни задатак Одбора је упознавање са научним достигнућима научника Србије и научника српског порекла која су они постигли, а са циљем да се потврде њихови резултати и да се ода признање свима чији је рад у било ком виду допринео развоју одређених идеја. Ако се пође од схватања да је наука процес стваралаштва чије су вредности карактеристичне за период у коме је научник живео и стварао, то упознавање са њиховим резултатима представља у суштини проучавање развоја науке и њене примене у Србији и има драгоцен значај у очувању наше научне баштине. Нација без проучене научне прошлости, познавања свог националног стваралаштва и његовог удела у светској научној ризници самим тим је сиромашнија па је и мањи њен углед у свету. Због свега тога проучавање живота и рада научника представља допринос и култури нације. Углед једне нације не зависи само од савремених успеха у умном стваралаштву, већ је исто тако значајно и њено стваралаштво у прошлости. Отуда је овај рад Одбора од велике важности не само за данашње већ и за будуће генерације.

Биографска и библиографска литература има образовни, васпитни и научни значај. Било би корисно да се ова литература штампа и на неком светском језику, јер обрађује живот и дело научника појединца у нас и представља мозаик из кога треба да настане слика о историји појединих наука, њихово настајање и развој, појава нових наука, односно научних дисциплина, научних друштава и научно-педагошких институција.

Ова проучавања биће штампана у посебној едицији „Живот и дело српских научника“, која почиње са пионирима науке и учених људи Србије из XIX века. Она обухвата животни пут научника, њихово деловање, анализу научних идеја и резултата и одсликава њихов допринос развоју научне мисли, утицај на рад следећих генерација научника и на научно-технолошки прогрес.

Ради усклађивања и помоћи истраживачима живота и дела научника, Одбор је предложио опште и техничке критеријуме о начину приказивања биографија и библиографија и писању текстова.

Одбор је прикупио следећа имена учених људи, пионира науке и научника у Србији из XIX века:

1. Атанасије Николић	1803–1882.
2. Јосиф Панчић	1814–1888.
3. Јован Геџ	1816–1878.
4. Емилијан Јосимовић	1823–1897.
5. Михајло Рашковић	1827–1872.

6. Јован Јолес Јовановић	1833–1864.
7. Коста Алковић	1834–1909.
8. Димитрије Нешић	1836–1904.
9. Ђорђе Радић	1839–1922.
10. Саво Петровић	1839–1889.
11. Владан Ђорђевић	1844–1930.
12. Љубомир Клерић	1844–1910.
13. Милан Јовановић Батут	1847–1940.
14. Петар Живковић	1847–1924.
15. Сима Лозанић	1847–1935.
16. Александар Шандор Поповић	1847–1877.
17. Лаза Лазаревић	1851–1891.
18. Марко Леко	1853–1932.
19. Светозар Зорић	1854–1931.
20. Михајло Пупин	1854–1935.
21. Тодор Селесковић	1856–1901.
22. Никола Тесла	1856–1943.
23. Јован Жујовић	1856–1936.
24. Ђорђе Станојевић	1858–1921.
25. Мијалко Ђирић	1858–1912.
26. Војислав Субботић	1859–1923.
27. Александар Зега	1860–1928.
28. Димитрије Данић	1862–1932.
29. Петар Вукићевић	1862–1941.
30. Богдан Гавриловић	1863–1947.
31. Сава Урошевић	1863–1930.
32. Светолик Радовановић	1863–1928.
33. Петар Павловић	1864–1938.
34. Лујо Адамович	1864–1935.
35. Аца Станојевић	1865–1959.
36. Јован Цвијић	1865–1927.
37. Владимир Варићак	1865–1942.
38. Аћим Стевовић	1866–1957.
39. Коста Стојановић	1867–1921.
40. Михаило Петровић Алас	1868–1943.
41. Владимир Димитријевић Ласкарев	1868–1954.
42. Милорад Јовичић	1868–1937.
43. Стеван Бошковић	1868–1967.
44. Светолик Стевановић	1869–1953.
45. Иван Арновљевић	1869–1951.
46. Јеленко Михаиловић	1869–1956.
47. Живојин Јоцић	1870–1914.
48. Димитрије Антула	1870–1924.

49. Ђорђе Јоанновић	1871–1932.
50. Рихард Бурјан	1871–1954.
51. Едуард Михел	1871–1915.
52. Никола Салтиков	1872–1961.
53. Живојин Ђорђевић	1872–1957.
54. Ђорђе Нешић	1873–1959.
55. Милоје Стоиљковић	1873–1962.
56. Владимир Петковић	1873–1935.
57. Недељко Кошанин	1874–1934.
58. Никола Пушкин	1875–1947.
59. Душан Томић	1875–1947.
60. Бранислав Петронијевић	1875–1954.
61. Александар Стебут	1876–1952.
62. Коста Тодоровић	1876–1953.
63. Милош А. Богдановић	1877–1937.
64. Александар Радосављевић	1877–1956.
65. Миливоје Лозанић	1878–1963.
66. Милутин Миланковић	1879–1958.
67. Мирко Рош	1879–1962.
68. Антун Билимовић	1879–1970.
69. Владимир Фармаковски	1880–1954.
70. Павле Вујевић	1881–1966.
71. Богдан Шолаја	1883–1956.
72. Миливој Костић	1883–1974.
73. Иван Ђаја	1884–1957.
74. Јован Хаџи	1884–1972.
75. Боривоје Ж. Милојевић	1885–1967.
76. Младен Берић	1885–1935.
77. Јаков Хлитчијев	1886–1963.
78. Добривоје Божић	1886–1967.
79. Коста Тодоровић	1887–1975.
80. Драго Перовић	1888–1968.
81. Сима Марковић	1888–1937.
82. Љубиша Глишић	1888–1987.
83. Јеврем Недељковић	1888–1977.
84. Доброслав Тодоровић	1889–1959.
85. Димитрије Јовчић	1889–1973.
86. Душан Борић	1889–1978.
87. Милан Луковић	1889–1972.
88. Александар Леко	1890–1981.
89. Стеван Јаковљевић	1890–1962.
90. Петар Матавуљ	1890–1948.
91. Жарко Милетић	1891–1968.

92. Драгољуб Јовановић	1891–1978.
93. Јован Томић	1891–1946.
94. Бранко Димитријевић	1891–1959.
95. Урош Ружичић	1891–1966.
96. Тадија Пејовић	1892–1982.
97. Павле Черњавски	1892–1969.
98. Радивој Кашанин	1892–1989.
99. Војислав Мишковић	1892–1976.
100. Синиша Станковић	1892–1974.
101. Петар Јовановић	1893–1957.
102. Александар Костић	1893–1983.
103. Миладин Пећинар	1893–1973.
104. Владимир Спужић	1893–1982.
105. Павле Вукасовић	1893–1973.
106. Сима Милојевић	1894–1969.
107. Војислав Радовановић	1894–1957.
108. Војислав Арновљевић	1895–1989.
109. Бранко Шљивић	1895–1963.
110. Стеван Николић	1895–1986.
111. Светозар Јовановић	1895–1951.
112. Чедомир Симић	1896–1969.
113. Вјачеслав Жардецки	1896–1962.
114. Вукић Мићовић	1896–1981.
115. Младен Јосифовић	1897–1981.
116. Витомир Павловић	1897–1983.
117. Петар Маринковић	1897–1984.
118. Илија Ђуричић	1898–1965.
119. Стефан Ђелинео	1898–1971.
120. Милош Младеновић	1898–1973.
121. Атанасије Урошевић	1898–1992.
122. Димитрије Савић	1898–1981.
123. Ксенофон Шаховић	1898–1956.
124. Сретен Шљивић	1899–1974.
125. Момчило Мокрањац	1899–1967.
126. Синиша Тасовац	1899–1960.
127. Лука Марић	1899–1979.
128. Александар Дамански	1899–1968.
129. Панта Тутунџић	1900–1964.
130. Милутин Радовановић	1900–1968.
131. Радивоје Беровић	1900–1975.
132. Никола Обрадовић	1900–1982.
133. Илија Риковски	1900–1984.

За проучавање живота и дела научника и писање текстова, поред чланова Одбора позвани су на сарадњу бројни сарадници са различитих факултета и института. Међутим, највећи проблем је проналажење аутора за писање текстова. Зато ће бити веома тешко у књигама едиције „Живот и дело српских научника“ остварити хронолошки редослед.

Ова прва књига едиције подстакнуће појединце да се прихвате ових проучавања из њихове области научног рада. У супротном, догодиће се да поједини научници не буду проучени, а што ће неповољно утицати на стицање праве слике о развоју одређене науке, односно научне области у том периоду. Уколико су неки научници изостављени, Одбор ће са захвалношћу размотрити нове предлоге.

Листа научника за XX век сигурно ће бити већа. Верујемо да ће бити мање проблема око писања текстова о животу и делу научника из овог периода.

Едиција „Живот и дело српских научника“ требало је да се појави много раније. Није се схватало да су ова проучавања у суштини не само чување наше научне баштине већ и њено представљање нашој и светској јавности.

Сматрам да са овом едицијом Српска академија наука и уметности испуњава своју обавезу и дуг који има у очувању и развоју националне научне и културне баштине.

Академик Милоје Р. Сарић

FOREWORD

The idea of forming a committee to study the lives and work of the scientists in Serbia and scientists of Serbian origin was mooted seven years ago. It was put into effect in 1991 after being approved by the natural, technical and medical sciences departments of the Serbian Academy of Sciences and Arts. Following the proposal of these departments and the approbation of the Academy's Presidency's Executive Council, the Presidency set up an interdepartmental committee for the study of the lives and work of the scientists of Serbia and those of Serbian origin, in December 1992. The interdepartmental committee is responsible to the Department of Natural and Mathematical Sciences, and is composed of the following Academy members and professors from different faculties: academician Dragomir Vitorović, prof. Dr. Živorad Gajić, Dr. Rade Dacić, prof. Dr. Slobodan Djordjević, prof. Dr. Momčilo Kojić, academician Zoran Kovačević, academician Zvonko Marić, prof. Dr. Jovan Nahman, academician Nikola Pantić, prof. Dr. Milorad Radotić, prof. Dr. Ivo Savić, academician Miloje R. Sarić (chairman), academician Nikola Hajdin and prof. Dr. Vladimir Šolaja. For a time its membership also included academician Dejan Despić, corresponding member Milan Djordjević, prof. Dr. Marko Leko and prof. Dr. Miloš Petrović.

The study of the life and work of each scientist is a complex and delicate assignment, particularly because of time distance, and because what records are left of their lives and work, are stored in archives which are sometimes not easily accessible or are scattered in various places.

The analysis of their scientific work is to reveal success they achieved in relation to other contemporary scientists, to elucidate their contributions to the further development of science in a given discipline, and the originality of their ideas.

It should be borne in mind that the assessment of scientific creativeness is a difficult problem which depends on the specific nature of the scientific discipline in which he was working, on the time when he was involved in it, and

on the results attained, not only in theoretical science but also in its application, and in his pedagogical work.

The prime task of the Committee was to learn about the scientific achievements of the scientists from Serbia and of the Serbian origin, with the purpose of reaffirming their results and paying homage to all those who made advances in the development of various ideas. If science is understood as a process of creativeness the values of which are characteristic of the period when the scientist lived and worked, learning about their achievements is basically a study in the development of science and its application in Serbia, and is of utmost importance for the preservation of our scientific legacy. A nation whose scientific heritage and its part in the world scientific treasure-house have not been properly studied is thereby all the poorer and its renown in the world is the lesser. For all these reasons the study of lives and work of our scientists is also a contribution to the nation's culture. The prestige of a nation does not rely only on its contemporary successes in intellectual creativeness but of equal significance is its past creativeness. Hence the Committee's work is highly important not only for the present but also for the future generations.

The biographical and bibliographical literature is of an educational as well as scientific significance. It would be useful that this literature be printed in one of the world languages because it deals with the lives and work of scientist here and represents a mosaic which will reveal a picture of the history of various sciences, their development, and the emergence of new sciences and scientific disciplines, scientific societies and science education institutions.

These studies are to be printed in a separate publication entitled „Lives and Work of the Serbian Scientists“, which will begin with the pioneers of science and learned men of the 19th century Serbia. It will encompass the course of life of the scientists, their work, the analysis of their scientific ideas and results, and will disclose their contribution to the development of scientific thought, their influence on the work of the next generations of scientists and on scientific and technological progress.

To coordinate and assist the research in the lives and work of the scientists, the Committee has proposed general and technical criteria on the method of presenting biographies and bibliographies and the writing of the texts.

The Committee has collected the following names of learned men, pioneers of science and scientists in Serbia in the 19th century:

1. Atanasije Nikolić	1803–1882.
2. Josif Pančić	1814–1888.
3. Jovan Gec	1816–1878.
4. Emilijan Josimović	1823–1897.
5. Mihajlo Rašković	1827–1872.
6. Jovan Joles Jovanović	1833–1864.

7. Kosta Alković	1834–1909.
8. Dimitrije Nešić	1836–1904.
9. Djordje Radić	1839–1922.
10. Savo Petrović	1839–1889.
11. Vladan Djordjević	1844–1930.
12. Ljubomir Klerić	1844–1910.
13. Milan Jovanović Batut	1847–1940.
14. Petar Živković	1847–1924.
15. Sima Lozanić	1847–1935.
16. Aleksandar Šandor Popović	1847–1877.
17. Laza Lazarević	1851–1891.
18. Marko Leko	1853–1932.
19. Svetozar Zorić	1854–1931.
20. Mihajlo Pupin	1854–1935.
21. Todor Selesković	1856–1901.
22. Nikola Tesla	1856–1943.
23. Jovan Žujović	1856–1936.
24. Djordje Stanojević	1858–1921.
25. Mijalko Ćirić	1858–1912.
26. Vojislav Subbotić	1859–1923.
27. Aleksandar Zega	1860–1928.
28. Dimitrije Danić	1862–1932.
29. Petar Vukićević	1862–1941.
30. Bogdan Gavrilović	1863–1947.
31. Sava Urošević	1863–1930.
32. Svetolik Radovanović	1863–1928.
33. Petar Pavlović	1864–1938.
34. Lujo Adamovič	1864–1935.
35. Aca Stanojević	1865–1959.
36. Jovan Cvijić	1865–1927.
37. Vladimir Varićak	1865–1942.
38. Aćim Stevović	1866–1957.
39. Kosta Stojanović	1867–1921.
40. Mihailo Petrović Alas	1868–1943.
41. Vladimir Dimitrijević Laskarev	1868–1954.
42. Milorad Jovičić	1868–1937.
43. Stevan Bošković	1868–1967.
44. Svetolik Stevanović	1869–1953.
45. Ivan Arnovljević	1869–1951.
46. Jelenko Mihailović	1869–1956.
47. Živojin Jocić	1870–1914.
48. Dimitrije Antula	1870–1924.
49. Djordje Joannović	1871–1932.

50. Rihard Burjan	1871–1954.
51. Eduard Mihel	1871–1915.
52. Nikola Saltikov	1872–1961.
53. Živojin Djordjević	1872–1957.
54. Djordje Nešić	1873–1959.
55. Miloje Stojilković	1873–1962.
56. Vladimir Petković	1873–1935.
57. Nedeljko Košanin	1874–1934.
58. Nikola Pušin	1875–1947.
59. Dušan Tomić	1875–1947.
60. Branislav Petronijević	1875–1954.
61. Aleksandar Stebut	1876–1952.
62. Kosta Todorović	1876–1953.
63. Miloš A. Bogdanović	1877–1937.
64. Aleksandar Radosavljević	1877–1956.
65. Milivoje Lozanić	1878–1963.
66. Milutin Milanković	1879–1958.
67. Mirko Roš	1879–1962.
68. Antun Bilimović	1879–1970.
69. Vladimir Farmakovski	1880–1954.
70. Pavle Vujević	1881–1966.
71. Bogdan Šolaja	1883–1956.
72. Milivoj Kostić	1883–1974.
73. Ivan Djaja	1884–1957.
74. Jovan Hadži	1884–1972.
75. Borivoje Ž. Milojević	1885–1967.
76. Mladen Berić	1885–1935.
77. Jakov Hlitičijev	1886–1963.
78. Dobrivoje Božić	1886–1967.
79. Kosta Todorović	1887–1975.
80. Drago Perović	1888–1968.
81. Sima Marković	1888–1937.
82. Ljubiša Glišić	1888–1987.
83. Jevrem Nedeljković	1888–1977.
84. Dobroslav Todorović	1889–1959.
85. Dimitrije Jovčić	1889–1973.
86. Dušan Borić	1889–1978.
87. Milan Luković	1889–1972.
88. Aleksandar Leko	1890–1981.
89. Stevan Jakovljević	1890–1962.
90. Petar Matavulj	1890–1948.
91. Žarko Miletić	1891–1968.
92. Dragoljub Jovanović	1891–1978.

93. Jovan Tomić	1891–1946.
94. Branko Dimitrijević	1891–1959.
95. Uroš Ružičić	1891–1966.
96. Tadija Pejović	1892–1982.
97. Pavle Černjavski	1892–1969.
98. Radivoj Kašanin	1892–1989.
99. Vojislav Mišković	1892–1976.
100. Siniša Stanković	1892–1974.
101. Petar Jovanović	1893–1957.
102. Aleksandar Kostić	1893–1983.
103. Miladin Pećinar	1893–1973.
104. Vladimir Spužić	1893–1982.
105. Pavle Vukasović	1893–1973.
106. Sima Milojević	1894–1969.
107. Vojislav Radovanović	1894–1957.
108. Vojislav Arnovljević	1895–1989.
109. Branko Šljivić	1895–1963.
110. Stevan Nikolić	1895–1986.
111. Svetozar Jovanović	1895–1951.
112. Čedomir Simić	1896–1969.
113. Vjačeslav Žardecki	1896–1962.
114. Vukić Mićović	1896–1981.
115. Mladen Josifović	1897–1981.
116. Vitomir Pavlović	1897–1983.
117. Petar Marinković	1897–1984.
118. Ilija Djuričić	1898–1965.
119. Stefan Djelineo	1898–1971.
120. Miloš Mladenović	1898–1973.
121. Atanasije Urošević	1898–1992.
122. Dimitrije Savić	1898–1981.
123. Ksenofon Šahović	1898–1956.
124. Sreten Šljivić	1899–1974.
125. Momčilo Mokranjac	1899–1967.
126. Siniša Tasovac	1899–1960.
127. Luka Marić	1899–1979.
128. Aleksandar Damanski	1899–1968.
129. Panta Tutundžić	1900–1964.
130. Milutin Radovanović	1900–1968.
131. Radivoje Berović	1900–1975.
132. Nikola Obradović	1900–1982.
133. Ilija Rikovski	1900–1984.

In addition to the Committee members, numerous collaborators have been invited from various faculties and institutes to help in the study of the lives and work of the scientists and in writing the texts. A major problem has been to find researchers in the lives and work of some of the scientists. It will, therefore, be very difficult to achieve chronological sequence in the edition „Lives and Work of the Serbian Scientists“.

This first volume will encourage individuals to take up the study of the lives and work of the scientists from their area of speciality. Otherwise some of the scientists will not be thoroughly researched, which will have an adverse effect on obtaining a true picture of the development of a given science or discipline in that period. Should any scientists have been omitted, the Committee will gratefully consider new proposals.

The list of scientists in the 20th century is bound to be much longer. We believe there will be fewer problems concerned with the writing of articles on the lives and work of the scientists from this period.

The edition „Lives and Work of the Serbian Scientists“ was to have appeared much earlier. It was not understood that the study of the lives and work of our scientists entailed not only the preservation of our scientific heritage but also its introduction to the world.

With this publication the Serbian Academy of Sciences and Arts is fulfilling its obligation and debt to the preservation and development of our national scientific and cultural legacy.

Academician Miloje R. Sarić

БОРБЕ РАДИЋ
(1839–1922)

Љубо Павићевић, Милорад Мијушковић

Др. Ђорђе Радич.

Др Ђорђе Радић се, с правом, сматра пиониром и, несумњиво, једним од највећих имена наше пољопривредне науке и струке у другој половини 19. вијека. Он има велике заслуге за развитак пољопривреде и пољопривредног образовања и културе уопште у тадашњој Војводини, Србији и Црној Гори.

Рођен је у Великом Бечкерекy, сједишту тадашње Торонталске жупаније, у Банату, 22. априла 1839. године, гдје му је отац Јован био свештеник.

ШКОЛОВАЊЕ И УСАВРШАВАЊЕ

Основну школу учио је у родном мјесту, а гимназију у Оравици, Карловцима и Винковцима.

По завршеној гимназији, Ђ. Радић је студирао пољопривредне науке у Пољопривредној школи у Колчавци, код Прага, положивши у Прагу 1859. године, под предсједништвом књаза Карла Шварценберга, као предсједника тадашњег „Царско-краљевског патриотско-економског друштва за Краљевину Чешку“, такозвани „велики пољопривредни испит“ са оцјеном „одлично у сваком правцу“. По испиту књаз му је пришао и, тапшући га по рамену, рекао: „Браво, мој млади Србине. Честитам и Вама и Вашим сународницима, у чију средину, овако млад радник, на племенитом пољу пољске привреде, одлазите. Нека Вам је сретан пут и рад.“

Послије завршене школе, на позив кнеза Шварценберга, отишао је Радић на књажево имање у Фрауенбергу у Чешкој, на пољопривредну праксу и упознавање привредне организације, одакле му се указала могућност да упозна и остала књажева имања, као и имања грофа Туна у Чешкој и великог војводе Алберхта у Пожунској жупанији. Одатле је, крајем јануара 1861, отишао у Суботицу, гдје му је отац био премјештен за пароха.

По доласку у родни крај, провео је неко вријеме на спахилуку грофа Чеконића у Жомољу, који је тада имао добро организовано имање и познату ергелу, а одатле кренуо на пут кроз Банат, Бачку и Срем да се упозна са стањем пољопривреде у овим областима, што је требало да му послужи, упоређујући то стање са оним у Чешкој (тада једној од најнапреднијих земаља у Средњој Европи) у одређивању правца даљег рада на развоју пољопривреде у Војводини. У децембру се вратио у Нови Сад, да би, поред других подухвата, одлучио да већ идуће, 1862. године, почне издавати и уређивати илустровани лист „Сељак“, за „поље, кућу и башту“.

Исте (1862) године пропутовао је горњу Аустрију, Штајерску, Тирол, Форарберг, Алгај и један дио источне Швајцарске ради упознавања пољопривреде у овим областима, а посебно проучавања племенитих пасмина говеда. У истом циљу сљедеће године обишао је и Баварску, Баден, Виртенберг и један дио сјеверне Швајцарске. На том путу посјетио је и стручне школе, као и чувену Академију у Хохенхајму код Штутгарта.

Године 1864. положио је професорски испит из „природних наука и јестаственице“ на Бечком универзитету. Послије тога постављен је за професора Гимназије у Новом Саду.

Године 1865. провео је неко вријеме у западној Швајцарској, Шампањи и Рајнској области, ради проучавања тамошње пољопривреде; сљедеће године пропутовао је и средњу Њемачку, а 1876. Француску, Белгију и Холандију.

У својој 29. години живота положио је, 1867. године, на Бечком универзитету, први од Срба „докторат филозофије, са пољопривредном расправом“ (Павићевић, 1966). У својој аутобиографији Радић не помиње наслов дисертације, а тај податак није се могао наћи ни у другим биографским прилозима.

СЛУЖБОВАЊЕ

Обогативши своја теоријска и практична знања, Радић је био спреман да отпочне са својим јавним радом. По доласку у Нови Сад основао је огледно поље ради проучавања домаћег и страног сорти-мента гајених биљака. Те године основао је и модерни живинарник и пчелињак.

Кад је о његовом педагошком раду, а и издавању „Сељака“ био упознат кнез Михаило, позвао га је да дође у Београд са жељом да му направи нацрт за обнављање Земљоделске школе у Топчидеру „по новијим начелима“. Радић се овом позиву радо одазвао. Дошао је у Београд и израдио пројекат о обнављању Топчидерске земљодел-

ске школе, али пошто се том пројекту успротивио тадашњи министар финансија у влади Србије, Чукић, до њеног поновног отварања тада није дошло. Од овог времена Радићева пажња се све више окреће према слободним српским земљама: Србији и Црној Гори.

Кнез Михаило послао је Радића, 1867. године, на Париску свјетску изложбу, с налогом да том приликом пропутује извјесне, по живинарству познате крајеве у Француској, да би се упознао са тамошњим живинарством и донио за приплод неке расе кокошака и гусака.

Године 1869. је коначно прешао у Србију. О томе у својој аутобиографији пише: „Био сам позват и умољен од стране др Милована Спасића, главног покретача за оснивање Друштва за пољску привреду, касније Српског пољопривредног друштва, да и ја на оснивање истога Друштва суделујем, а сећајући се и раније изјављене жеље кнеза Михаила, ја сам се томе позиву као родољуб радо одазвао, уверен да ступам у коло људи с којима ћу радити на остварењу мојих идеја, па одмах затим напустим и професуру и уређивање „Селџака“, и опитно поље и пчелињак и живинарство у Новом Саду, јер ме је српско осећање вукло у Србију, а Друштво за пољску привреду ме је, по споразуму, изабрало за свога секретара и уредника Друштвеног листа „Тежак“.“

У Србији почиње нови период живота и рада др Ђ. Радића. С високим степеном образовања и богатим искуством у приликама ондашње наше и европске пољопривреде, ношен родољубивим осјећањем, био је у могућности да да видан допринос напорима који су у то вријеме чињени за развитак пољопривреде у Србији. Србија га је, као и друге родољубе из Војводине, у то вријеме срдечно примила и он ће у њој остати и радити читавог живота, осим што је у међувремену провео три године на сличном послу у Црној Гори.

По доласку у Србију, поред већ преузетих дужности у Друштву за пољску привреду, Радић организује прву Земаљску пољопривредну изложбу у Крагујевцу и држи повремена угледна, веома посјећена предавања из области пољопривреде, као и популарна јавна предавања на Великој школи у Београду. У међувремену је обишао Шабачки, Крагујевачки, Смедеревски и Пожаревачки округ ради упознавања са стањем и приликама пољопривреде у њима и израде атласа о распрострањености културног биља у Књажевини Србији. У то вријеме спада и његова главна стручна и списатељска активност, јер је – као што ће касније бити изложено – неколико година последије преласка у Србију написао и објавио највећи број својих радова и књига. Године 1871. приређује другу Земаљску пољопривредну изложбу, овог пута у Топчидеру. Ова је изложба имала изузетно велики успјех и одјекнула широм ондашње Књажевине Србије.

Године 1872. узима видно учешће у оснивању Земљоделско-шумарске школе у Пожаревцу, која ће за дужи период давати Србији стручњаке за пољопривреду и шумарство.

Нов, иако кратак период у животу и раду др Радића наступа 1875. године. Те године је, на лични позив књаза Николе, прешао у Црну Гору, гдје га је водило исто родољубиво осјећање као и у Србију и жеља да помогне развоју њене сиромашне пољопривреде. У Црној Гори остао је до маја 1878. године. У својој аутобиографији о томе пише слjedeће: „На позив књаза Црне Горе Николе I отишао сам у Црну Гору и основао Земљодјелску школу у Даниловграду. Године 1876. унио сам у Црну Гору и по наређењу Књажеву у народ растурио прве ране сорте кромпира. Раних кромпира, до мог доласка у Црну Гору, није било. Пошто је 1876. године наступио рат с Турцима, мојим сам ђацима сад заменио мотике пушкама, са којима одоше у своје батаљоне певајући: „Моја пушка убила Турчина – да Бог да“, оставивши мотике да за неко време рђају. Услед рата 1877. премештен сам на Цетиње и вршио извесне административне послове, немајући времена да по својој струци нешто напишем. Године 1878. написао сам књигу „Повртарство“, а пошто је уговор учињен између мене и Црногорске владе истекао, вратим се на моје професорско мјесто у Земљоделско-шумарску школу у Пожаревцу.“

Иначе, припреме за оснивање прве пољопривредне школе у Црној Гори почеле су 1874. године. Конкурс за управника школе објављен је 30. септембра у „Гласу Црногорца“. Према овом конкурсном кандидату је, поред осталог, „морао добро познавати српски језик и имати завршену високу пољопривредну школу и потребно искуство у пољопривредној пракси“. На конкурс се јавио и био изабран др Ђорђе Радић, „стручњак одличне спреме и дугогодишњег искуства“. „Ми се радујемо да је управа ове школе дошла у тако искусне руке“ – писао је „Глас Црногорца“ од 10. марта 1875.

Према уговору који је 28. априла 1875. године потписао са управом Просвјетног одјељења Сената, а који је важио до Ђурђевдана 1878 (Државни архив, Цетиње), управа се обавезује да „даје др Ђ. Радићу годишњу плату од 300 дуката ћесарских, бесплатно стан са огријевом, доходак од свију земаља које буду одређене за школско практиковање и путне трошкове за државне цијели“. Др Ђорђе Радић „прима овај уговор и обавезује се да ће све дужности тачно испуњавати које му буду нарочито школски закон и управитељеве наредбе одређивали“.

Велику љубав коју је др Радић гајио према Црној Гори читавог живота, манифестовао је и тиме што је посебно за основне школе у Црној Гори писао поуке и уџбенике из области пољопривреде. Он је

редовно по један, а понекад и више примјерака својих издања слао школама и црногорској Дворској библиотеци.

Да би дао знаке благодарности и видног признања за заслуге које је Ђ. Радић за Црну Гору имао, посебно за вријеме боравка у њој, књаз Никола га је удостојио чина племенског капетана – звање које се давало само у изузетним приликама и веома ограниченом броју лица која нијесу имала црногорско држављанство.

Дошавши поново за професора школе у Пожаревцу, др Радић је наставио и са својим уређивачким радом и веома богатом списатељском дјелатношћу.

Године 1882. основао је Ратарску школу у Краљеву и постављен је за њеног управника. На дужности управитеља ове школе остао је до 1889, када је први пут пензионисан, да би 1892. године био поново постављен за привременог управитеља. Поново је пензионисан 1893, а 1895. активирао. Године 1897. пензионисан је по трећи пут. „Пошто се влада променула, то сам ове године по трећи пут стављен у пензију“, – пише Радић у својој аутобиографији. „То је, каже Радић, зависило нешто од личног, нешто од партијског расположења или нерасположења дотичних министара народне привреде према мени...“

Као пензионер др Ђорђе Радић наставио је са уређивањем и издавањем листова и календара, а посебно са писањем бројних чланака и књига. Српско пољопривредно друштво поново га је, 1904, изабрало за свог секретара. Организовао је Прву земаљску живинарску изложбу 1905, а и даље је радио на „Тежаку“ и Пољопривредном календару, поред секретарске дужности у Друштву.

Остатак живота провео је у Краљеву, гдје је до смрти радио на популаризацији пољопривредне струке. Послије I свјетског рата, ослобођења и уједињења умро је од срчане капи на улици, 11. октобра 1922. године, у 84. години живота и сахрањен у Краљеву.

ДОПРИНОС РАЗВОЈУ НАУКЕ И УНАПРЕЂЕЊУ ПОЉОПРИВРЕДЕ

Научни рад др Ђорђа Радића, узимајући у обзир вријеме и услове у којима је живио и радио, био је завидан. Он се, наиме, још прије 140 година бавио:

– Интродукцијом различитих биљних врста и сората, које су се касније шириле у производњи; неке од њих добијао је непосредно из њихове постојбине (неке сорте кромпира, парадајза, паприке, диња). Увео је и одњеговао први памук у Угарској, о чему је написао и посебну књижицу.

– Да би се увјерио у вриједност нових сората и њихову прилагодљивост новој средини, вршио је, на својим огледним пољима, одговарајуће упоредне огледе. То је посебно био случај са кромпиром.

– Уводио је нова оруђа за обраду земљишта и сређивање љетине. Посредовао је да се за народ набави што већи број тада још ријетких гвоздених плугова и прве вршалице с витлом. О историјату, корисности и начину употребе тих оруђа објавио је или посебне књижице, или је о њима опширно писао у својим књигама о ратарским биљкама, односно у популарним чланцима које је објављивао.

– Уводио је и пропагирао увођење племенитијих раса стоке, посебно говеда, оваца и живине.

– Вршио је мележење оваца: вјероватно је први у нас укрштао мерино овнове са кривовирском овцом и то, како каже, „са одличним успјехом, јер је вуна од ових мелеза, на Свјетској изложби у Анверсу, награђена златном медаљом“.

– Изводио је огледе са узгојем свилене бубе.

– Прикупљао је номенклатуру и термине за биљке, а специјално за воћке у Србији.

– Направио је Атлас гајених биљака Србије.

– Као члан Српског ученог друштва рецензирао је неке публикације које је СУД објавило.

– Преносио је научне и стручне резултате у праксу.

Своја достигнућа у науци приказао је у својим књигама (о чему ће касније бити ријечи), а примјену тих резултата настојао је обезбиједити многобројним стручним и популарним чланцима. Био је, уз то, трајни и упорни пропагатор напредних пољопривредних мјера, о чијој се корисности освједочио током свог школовања, а посебно својих студијских путовања по читавој Западној Европи. Да би у томе имао што више успјеха, по доласку у Србију обишао је Смедеревски, Крагујевачки, Шабачки и Пожаревачки округ, упознао се са стањем тамошње пољопривреде и држао јавна предавања народу. Др Радић се, због свега тога, с правом може сматрати и једним од првих просветитеља српског села XIX вијека.

Са својих путовања слао је извјештаје одговарајућим државним органима, са препорукама мјера за унапређивање пољопривреде. „Извјешће о стању пољопривреде у округу Пожаревачком“ објављено је и као посебна књижица.

ОБЈАВЉЕНИ РАДОВИ И ДОПРИНОС РАЗВОЈУ ШКОЛСТВА

Као што је већ речено, Ђ. Радић је, на основу научних достигнућа у тада пољопривредно најразвијенијим земљама Европе, као и

властитих проучавања и искуства, писао своје књиге и чланке, намијењене прије свега увођењу савременијих мјера у свим пољопривредним областима. Сва своја дјела написао је сâм. Треба истаћи да су његови радови, посебно књиге, писани као уџбеници или за широку публику, били не само по своме садржају него и по техници штампања, видан одраз сличних издања у тада напредним земљама. Поред изванредних илустрација у црно-бијелој техници, свакако преузиманих из страних публикација, у неким радовима објављивани су и прилози у боји. Чак је и „Сељак“, као периодични лист који је Радић уређивао, био са „шестомесечним колорисаним прилозима“.

Др Борђе Радић објавио је четрдесетак књига и брошура, око 30 чланака у календарима и сличним публикацијама, као и око 560 чланака у листовима које је уређивао. Овако богат опус, макар и за педесетогодишњи период рада, свједочи како о свестраном пољопривредном образовању аутора, тако и о његовом настојању да своје знање учини доступним што ширем кругу заинтересованих. У вријеме кад сличних публикација на нашем језику уопште није било, или су биле ријетке, кад се тек оснивају прве пољопривредне школе, кад је дрвена ралица била главно оруђе ратара, Радић је, дијелом на основу властитих огледа, уводио нове сорте биљака и пасмине домаћих животиња и својим књигама пропагирао такве и сличне напредне мјере.

Дио књига Ђ. Радића био је изричито намијењен школама као уџбеник у Црној Гори, Србији и Војводини, односно српским школама у Аустроугарској. То су књиге наведене у Библиографији његових посебних публикација под бр. 8, 11, 12, 13, 16, 17, 18, 29, 31, 40 и 41.

Иначе, прва двогодишња пољопривредна школа у Србији почела је да ради 1853. године на тек основаној Топчидерској економији (Петровић, 1956). Радић је, као што је напријед речено, на тражење кнеза Михаила, израдио пројекат о обнављању Земљоделшке школе у Топчидеру (укинута 1859), али тај пројекат није реализован. Касније су основане пољопривредне школе у Пожаревцу (1872), Краљеву (1882), у Букову (1891) и у Шапцу (1906). На територији данашње Војводине основана је, 1884. године, Нижа пољопривредна школа у Ади (Петровић, 1856). У Црној Гори, послвије Земљоделшке школе коју је Радић основао у Даниловграду 1875, у Подгорици је, од 1893. до 1898. радила Књажевска црногорска земљодјелска школа.

И други његови радови били су намијењени образовању пољопривредних произвођача, али су могли послужити и служили су и као уџбеници за пољопривредне или општеобразовне школе. Већина њих и по начину обраде и излагања материје имају уџбенички карактер.

Др Ђ. Радић је, више него ико други у нас у то вријеме, познавао пољопривредне прилике не само наше земље него безмало и

свих напредних земаља Средње и Западне Европе, па му је све то помогло да у оно вријеме може написати таква дјела која су била солидна основа и приручници за образовање првих пољопривредних кадрова у нас. Она, иако најчешће ослоњена на одговарајуће публикације на њемачком језику, имају махом не само историјску него и своју трајну стручну вриједност. Поред тога, књиге др Радића – како оне које су писане за непосредне пољопривредне произвођаче или ученике тако и оне које су писане за школоване пољопривредне кадрове – имају посебан значај и по томе што су имале веома велики утицај и на одговорне друштвене и државне факторе у доношењу одлука о увођењу у нашу пољопривредну праксу мјера које су већ имале ширу примјену у пољопривреди напредних земаља Европе и Америке, а код нас биле, до др Радића, мало или нимало познате.

За развитак наше пољопривреде, а посебно пољопривредног образовања, др Ђ. Радић има изузетне заслуге. Он није био само добар познавалац своје струке, него и човјек широких интелектуалних хоризоната и далекосежних национално-политичких концепција. Упоредо са интелектуалним развитаком и стручним образовањем код њега је стално расла жеља да се свим својим бићем посвети дјелу пољопривредног и културног преображаја српских земаља. На том путу нико други није толико учинио у постављању основе стручног оспособљавања пољопривредних произвођача и образовања кадрова у школама чији је он био не само оснивач већ и дугогодишњи управитељ. При томе је наилазио на различите препреке, којима су у основи лежале како ондашње политичко-територијалне и географске подвојености и разједињеност земаља, тако и почетне тешкоће, тешке прилике наше опште заосталости, недовољно разумијевање и различита, понекад и супротна гледања на сложене проблеме ове струке и путеве њеног развитака и унапређења.

Да би се могао стећи увид у допринос др Радића на унапређењу пољопривреде његовом списатељском дјелатношћу, заслуживало би да се његове књиге и чланци подробније анализирају. Будући да је то овом приликом немогуће у потпуности урадити, покушаћемо, на примјеру само неколико од њих да, са дистанце од сто и више година, укажемо на значај који су оне у то вријеме имале. Како је др Радић писао у периоду од 50 и више година, приказ садржаја неких од његових књига* биће дат хронолошки како су излазиле, док ће се чланци у листовима приказати сумарно.

* С обзиром на то да су скоро све књиге др Радића изашле прије 1900, библиотеке које их посједују нерадо их дају на читање изван својих просторија. Стога користимо ову прилику да изразимо захвалност Дворској библиотеци Музеја у Цетињу и Библиотеци Матице српске у Новом Саду, које су у нашем случају учиниле изузетак.

а) *Књиџе**Плуџ, од ѿосѿанка његовоџ до данас*

с додатком: „Зашто се код нас слабо нови плугови уводе“. Брзотиском Епископске књигопечатије, 1861, стр. 34 + 3 табеле цртежа

У својој првој штампаној књиџи Радић даје историјат обраде земљишта и развоја и усавршавања плуга. На посебним табелама пренијети су (према цртежима на старим споменицима и новцима које посебно наводи) изглед и саставни дјелови плуга од најстаријих времена до његовог доба. Детаљно је описан тадашњи плуг и сваки његов дио посебно, с назначењем која му је улога у орању.

Памук – у боѿаничком, ѿрџовачком и економском обзиру

на основу сопственог искуства (са два дрвореза, природним памуком и природним тканинама). Платонова штампарија, Нови Сад, 1868 (22 стране)

Руковођен жељом „како би грдни новац који за памук у стране земље одлази, у нашој земљи остао“, Радић је, петогодишњим огледима, покушао да докаже да се памук може успјешно гајити и у условима ондашње Угарске. Од 7 „форми памука“ које је испитивао, најбоље су се показале „амерички и мисирски“. Добијени памук, на Општој њемачкој баштованској изложби 1865. у Пруској, добио је прву награду од 10 дуката.

Пошто је дао географско распрострањење гајења памука, његово ботаничко мјесто и морфолошке и биолошко-еколошке особине, описао је 4 најзначајније „феле“. Дајући податке о свјетској трговини памуком и користима које неке земље из тога имају, у самој књиџи, на посебној подлози, дат је узорак природног памука и четири врсте тканина.

У другом дијелу књиџе дати су подаци о захтјевима биљке памука у погледу климе и земљишта, плодород, агротехника, њега и берба.

Интересантни су, са гледишта историје гајења памука, подаци о тадашњем узгоју ове биљке у неким крајевима Далмације.

Гајење ѿернаѿе живине

са 14 дрвореза. Штампарија Н. Стефановића и дружине, Београд, 1871 (56 страна)

и Гајење ѿернаѿе живине

са 38 слика у слогу, II издање. Штампарија А. Пајевића, Нови Сад, 1890 (120 страна)

У предговору II издања, Радић истиче да је прво брзо распродато и да се, од тог доба, много напредовало у овој струци, те је сматрао потребним да штампа ново издање, „прегледно, поправљено, двојино умножено и улепшано“.

„Гајење пернате живине“ спада у она дјела Ђ. Радића која се одликују не само за оно вријеме врло високим стручним нивоом свог садржаја (при чему треба истаћи опис великог броја раса свих врста живине), него и практичним савјетима прилагођеним гајитељима живине.

Све о пшеници

са 42 дрвореза. Државна штампарија, Београд, 1871 (110 страна)

С обзиром на то да је дјело, како аутор каже, намијењено пољопривредницима, он се ограничио на казивање оног „што ће земљораднику од користи бити“. Зато су, последице „Историјског нацрта пшенице“, изнијете „врсте пшенице“ с њиховим описом, прилагођеношћу за различите климатске и земљишне услове, родношћу, квалитетом зрна, агротехником, описом болести и штеточина, начином жетве, вршидбе, чувања и употребе зрна и брашна.

Иако би, према његовом наслову, у овој књизи требало да се нађе „све“ о пшеници, у којој је намјерно изостављено оно „што би, може бити, научнике занимало“. За такве податке треба користити Радићево „Опште и посебно ратарство“.

Све о кукурузу

са дрворезима и бојадисаним литографским сликама. Државна штампарија, Београд, 1872 (87 страна + 5 табела у боји)

Књигу је издало „Друштво за пољску привреду“ и наградило га са 30 дуката цес.

Објашњавајући у Уводу да је о кукурузу и пшеници написао посебне књижице, јер су то „два најглавнија усева“, Радић каже:... „Колико је мени позната књижевност о кукурузу од 1620. године пак до данас, нема ни у једног народа овако описано, ни овако украшено дело о кукурузу, као што је ово.“

У Историјату гајења кукуруза Радић поред осталог каже да су, према једном старом рукопису из 1682, кукуруз у Далмацију и јонска острва пренијели, преко Италије, шпански трговци 1572. Из тих предјела кукуруз су донијели Грци (трговци) у Србију око 1576. Три године касније, 1579, кукуруз је доспио у Срем, Банат и Бачку. У Црну Гору кукуруз је приспио из Грчке 1575. године.

У поглављу „Врсте кукуруза“ Радић истиче да је тешко знати колико их има, јер само у Шпанији постоји 130 „врста“, а сваке године „нове неке врсте искршњавају“. Пошто је, према облику зрна,

кукуруз разврстао у 4 групе, аутор описује 21 „врсту“, дајући за сваку опис, оптимално вријеме сјетве, трајање вегетације, агротехнику, родност и квалитет зрна. Посебна поглавља посвећена су болестима и штеточинама кукуруза, чувању окруженог зрна и кукурузног брашна, као и употреби различитих дијелова кукурузове биљке.

Повртарство

са 5 табела бојадисаних слика и 174 дрвореза у слогу. Штампарија Браће Јовановића, Панчево, 1878 (387 страна)

Ово је једина књига коју је Радић завршио за свог боравка на Цетињу, 1878. године. „Повртарство“ претходи „Градинарству“ (1894), као III дијелу „Науке о земљоделству“. И по садржају и по начину обраде ове двије књиге су сличне, иако је „Повртарство“ нешто обимније, обухватајући и ситно воће и печурке. Као занимљивост треба поменути да је Радић, како сам каже, неким сортама јагода „приденуо српска имена, како би се под овијема у нашем народу ове врсте распостирале“. То су, углавном, имена чланова књажевске породице Петровић. Иначе, „Повртарство“ у много чему може и сада пружити читаоцу корисне практичне информације и савјете.

Наука о земљодјелству

„Науку о земљодјелству“ Радић је подијелио у три дијела: I Опште и посебно ратарство, II Ливадарство и III Градинарство, који су штампани као посебне књиге, респективно, 1879, 1889. и 1894.

I. Опште и посебно ратарство

Државна штампарија, Београд, 1879 (458 страна, са 197 слика у тексту)

Ово Радићево дјело, које је Министарство финансија наградило са 100 дуката цесарских, а које су рецензирали Коста Црногорац, управник Београдске полугимназије, и Чедомир А. Поповић, управитељ Земљодјелско-шумарске школе, писано је као уџбеник. Радић у Уводу каже: „Како сам овај предмет у Школи предавао (Школа у Пожаревцу, п. наша), тако сам га у овој књизи и написао; с том пак разликом, што сам у школи неке одељке и опширније разлагао, а при томе сам сва моја предавања на школском и опитном пољу – по даним приликама – и практично разјашњавао. Стога је ова књига и намењена да буде ‘помоћна књига’ слушаоцима наших земљодјелских школа“. При овоме аутор напомиње да се није упуштао у строго научна разлагања, већ да се држао „и у школи и овде, више практичних праваца.“

Општи дио, на 187 страна, обухвата поглавља: Увод, О поднебју (клими), О ораници и здравици, О земљи (с приказом типова земљишта), Познавање земљишта, Обрађивање разних врста земље и оруђа за обрађивање, О питомљењу земаља, О ђубрењу, О поступку с ђубрењем, О сејању, О жетви, О вршидби, О остављању извршених зрна.

Други дио – „Гајење пољских усјева“, обухвата најзначајније културе: „Стрмнине (пшеница, раж, јечам, овас, ситна проја, наполица), Варива и елда, Окопавине, Трговачки усеви, Пићна биља.“

„Опште и посебно ратарство“ представља, не само за оно вријеме, веома добар уџбеник, свакако изнад нивоа земљодјелских школа које су тада постојале. Вјероватно је, касније, по оснивању средњих пољопривредних школа, овај уџбеник, успјешно покривао и њихов програм из ове области. Узело би превише простора да се опширније анализира садржај књиге, али и сами наслови главних поглавља довољно о томе говоре. За сваку културу дате су врсте (с народним и латинским називом) и описане сорте, с њиховим особинама и захтјевима. Дате су одговарајуће агротехничке мјере, болести и штеточине, чување плодова и употреба.

На 197 слика у тексту, минуциозно урађених, приказана су најважнија пољопривредна оруђа, као и све њивске културе и већина њихових сорти.

Књига је, несумњиво, била писана на нивоу ондашњих европских познавања обрађене материје, прилагођена главној намјени. У њој ће се наћи подаци који данас имају и историјски значај у познавању ове основне пољопривредне области у нас.

Напомињемо да је књизи „Опште и посебно ратарство“ претходило Радићево дјело: „Гајење пољских усева“ (Државна штампарија, Београд, 1870, 8 + 188 + 14 страна). Како је оно по садржају слично „Општем и посебном ратарству“, нећемо га посебно приказивати.

II. Ливадарство

са сликама у тексту. Краљевско-српска државна штампарија, Београд, 1889 (страна VIII + 133)

Други дио „Науке о земљодјелству“, под насловом „Ливадарство“, изашао је десет година касније. Краљевско-српско министарство финансија наградило је ово дјело са 600 динара.

И „Ливадарство“ је, према свом садржају о начину изношења материје, писано првенствено као уџбеник, иако се то у књизи изричито не каже. Књига је скромнија по обиму, али није мање исцрпна, с обзиром на то да третира нешто ужу проблематику. Говорећи о ливадарству, Радић увијек има на уму потребе исхране стоке и добијања стајњака.

Књига садржи сљедећа поглавља: Увод, О подели ливада, О познавању ливадског земљишта, О приуговорљену земљишта за

подизање вештачких ливада, Опис ливадских трава, О подели трава по земљишту на ком добро успевају, О подели трава по времену сазревања, О подели трава по пријању разној стоци, О смесама разних трава при ливађењу нових ливада, О засијавању нових ливада, О даљој нези ливада, О ограђивању ливада, О ливадним непријатељима, О употреби ливада.

За 46 тзв. „слатких трава“, 20 „миришљавих“, 20 трава „од мање пићне вредности“, 16 „киселих трава“, 19 „шкодљивих корова“ и 13 „отровних трава“ дати су кратки описи, најчешће праћени одговарајућим сликама.

Све што је речено о карактеристикама „Општег и посебног ратарства“ са гледишта нивоа обраде и обухватности може се рећи и за ову књигу.

III. Градинарство

са сликама у тексту. Краљевско-српска државна штампарија, Београд, 1894 (V + 257 страна)

„Градинарство“, као III дио Науке о земљодјелству, садржи такође општи и посебни дио. У општем дијелу дати су подаци о градинарству уопште, о земљишту, обради, заливању, ђубрењу, сијању, расађивању, њези и штеточинама и болестима поврћа, а у посебном дијелу обрађене су не само повртне врсте у правом смислу те ријечи него и разне зачинске биљке. На крају дат је распоред радова у повртњаку по мјесецима.

Текст је пропраћен сликама, углавном свих описаних повртних врста.

Кромпир

са 40 бојадисаних слика са VI табела и 64 слике у слогу. Наградило и издало „Друштво за пољску привреду“, Београд. Државна штампарија, Београд, 1882 (186 страна + VI табела)

Књига „Кромпир“, како аутор у Уводу каже, настала је тако што је он сабрао своја двадесетогодишња искуства стечена у гајењу ове културе. Кромпир је привлачио његову пажњу још од времена школовања, а са огледима је отпочео 1862. на опитном пољу Варадинског повртарског друштва. Те опите је наставио касније на имању Земљоделско-шумарске школе у Пожаревцу. Међутим, наводи Радић, „највеће и најнеограниченије опите чинио сам и могао сам чинити с разним најновијим кромпирима као управник Земљодјелске школе у Даниловграду“.

Пошто је у почетку дао опширан историјат гајења кромпира, његову распрострањеност и ширење у Европи и у нашим крајевима, др Радић даје „ботанички опис кромпира“, а потом прелази на сорте, сврставајући их на оне за „домаћу употребу и техничке цели“ и на

сорте за исхрану стоке. Од првих је описао 75, а од других 25 сората. Највећи дио њих Радић је имао у својим огледима. За сваку сорту даје кратак опис кртола, њихов квалитет, родност сорте и услове гајења.

У другом дијелу књиге дати су општи подаци о клими и земљишту који одговарају за гајење кромпира, о припреми и ђубрењу земљишта, плодореду, садњи, њези, болестима и штеточинама, вађењу, чувању и употреби кртола.

Врло је интересантно да је Радић, поред штеточина које су у нас у то доба биле познате, доста простора посветио и кромпировој златици и њеном опису, закључујући, погрешно, да нема опасности да би она могла бити пренијета из Америке у Европу, јер „не може опстати сем на живом кромпировом листу“.

Познавање и нега цвећа

Штампано у Краљевско-српској државној штампарији, Београд, 1895 (страна 755, са многобројним сликама)

„Познавање и нега цвећа“, штампана трошком Књижевног фонда Илије М. Коларца, не само да је најобимније него је, по садржају и начину обраде, онајзначајније Радићево дјело. Може се без претјеривања рећи да у погледу обухватности врста цвијећа са пратећим илустрацијама, ово дјело у нас ни до данас није превазиђено. Ово је, поред осталог, и једина Радићева књига у којој он наводи и коришћену литературу и на крају даје тзв. „Објашњење научних придева“. Аутор је, наиме, уз сваку врсту дао и латински назив, па је сматрао за потребно да објасни и њихово значење.

Технички, књига је изванредно урађена. Текст сваке стране је уоквирен. Свако поглавље почиње украсним иницијалима, а крај поглавља завршава се или стилизованом вितिцом или другим пригодним цртежом. Практично свака врста цвијећа приказана је изванредно урађеним цртежом у дрвотиску, што је од посебног значаја за њихово разликовање и упознавање. Нема сумње да је неколико стотина илустрација у овој књизи Радић преузео из других, страних, претежно њемачких дјела.

Општи дио књиге садржи поглавља о историјату гајења цвијећа, о земљишту, ђубрењу и наводњавању, о облику цвјетних леја, размножавању, расађивању и њези цвијећа. Посебни дио обухвата систематски распоређено неколико стотина врста цвијећа. За сваку су дати: поријекло и распрострањеност, опис, сорте, размножавање, захтјеви, вријеме цвјетања, презимљавање.

Др Ђ. Радић је неколико својих књига слао с посветом краљу Николи. Ову је књигу одабрао и послао му приликом прославе десетогодишњице његове владавине (сл. 1).

Његовом Краљ. Високоанставу
Књази и Господару Црне Горе и Брда

А Т Т К О А Т Т I.

примљеном прославе шездесетогодишњице
у знак најдубоке поштовања

од писца
Др. Борђе Радића.

Сл. 1

Ђубре и ђубрење

с напоменом о употреби вјештачког ђубрива, са сликама. „Практичне пољопривредне поуке“, XVII, Штампарија „Доситеј Обрадовић“, Београд, 1907 (страна 75)

Књига „Ђубре и ђубрење“ лијеп је примјер како се један, не тако једноставан материјал, може на популаран начин изложити. Пошто је изнио опште податке о исхрани биљака и о потреби ђубрења усјева, Радић даје састав стајњака од разних животиња и погодност сваког од њих за поједине културе, повезујући квалитет стајњака и са простирком, начином чувања и његе, и старошћу. Примјени стајњака и осоке посвећена је посебна пажња. У поглављу „Минерална ђубрива“ говори само о средствима за калцификацију и о пепелу, док се на вјештачка ђубрива осврће кратко, констатирајући да стајњак и вјештачко ђубриво у заједници „дају најповољније приносе у жетви“. И даље: „Ко се данас још противи смиш-

љеној, али смишљеној, правилној и целисходној употреби вештачког ђубрива, тај греша, тај против својих интереса ради.“

*

И друге Радићеве књиге, чији је комплетан списак дат у Библиографији, писане су са истом основном мотивацијом и са сличним успјехом. Већ сами њихови наслови говоре како о интересовању аутора за најширу пољопривредну проблематику, тако и о његовом упорном настојању да своје свестрано знање у овој области учини доступно широком кругу корисника.

Брзим развојем науке у XX вијеку превазиђена су нека од оних знања која су у Радићево доба била и у напредном свијету општеприхваћена. У том свијетлу треба посматрати и Радићева дјела, која остају не само као историјско свједочанство једног времена, него, у много чему, и данас актуелна пољопривредна литература.

б) Чланци у календарима и пољопривредним листовима

Према урађеној Библиографији, Радић је у разним календарима објавио 31 прилог. Он је био не само оснивач и уредник неколика пољопривредна листа него и аутор већине чланака који су у њима објављивани кроз више од 50 година.

У листовима „Селјак“, „Тежак“, и „Домаћи лист“ објавио је укупно око 560 чланака.

Чланци објављени у овим листовима везани су за врло широк круг углавном практичних проблема. Груписали смо их, по сродним областима, на следећи начин:

Број чланака

Сточарство са мљекарством и исхраном стоке	64
Живинарство	49
Ветеринарство	21
Механизација и пољопривредни алат	11
Ратарство	21
Повртарство	65
Воћарство (са прерадом воћа)	80
Виноградарство и винарство	16
Земљиште, обрада, наводњавање	11
Ђубрење	20
Ливадарство и крмно биље	20
Сјеменарство	8
Индустријско биље	9
Интродукција	5

Заштита биља	57
Шумарство	4
Пчеларство	9
Свиларство	3
Цвјећарство	17
Рачуноводство, инвестиције, газдовање	9
Школство и обука пољопривредника	13
Разно	48

Наведени преглед радова др Радића и њихов број по различитим областима најбоље показује које је проблеме др Радић сматрао најзначајнијима.

Објављени чланци у пољопривредним листовима, као и они у календарима, имали су као главни циљ унапређивање пољопривредне праксе. При томе Радић се није задовољавао да читаоце упозна са већ провјереним напредним поступцима, него је настојао да уводи и нова, страна искуства. Већ врло рано („Сељак“, бр. 7–8/1864) објавио је: „У чему се научно-практично изображење економа једног састоји.“ Указивао је и на важност пољопривредне наставе, посебно у основној школи на селу („Тежак“, бр. 31, 1910). Он описује и препоручује нове врсте и сорте биља и расе животиња, истичући њихове предности, али и њихове захтјеве и дајући упутства за њихово гајење. У заштити биља, поред практичних мјера борбе против биљних болести, штеточина и корова, он наводи и примјере могућности биолошке борбе („О природним сатирачима наших пољских штеточина“ – „Тежак“, бр. 30/1908). Волио је да прави и историјске осврте („Земљоделска школа у Сентомажу и потреба њена у нашем народу“ – „Сељак“, бр. 7–8/1863; „Повјесница о постанку потковице“ – „Сељак“, бр. 6–7/1864, и сл.).

Задивљује како разноликост области које је, најчешће на популаран начин, обрађивао, тако и избор конкретних тема. Њих је више него што се библиографски приказује, јер је, понекад, под заједничким насловом „Разнолије“, обухватао разноврсна питања. Као илустрацију таквог широког интересовања и настојања да пољопривредницима пружи што више информација и савјета, цитираћемо само садржај једног Радићевог чланка под насловом „Разнолије“: „О нези калема; Огрозди се могу семеном размножавати; Како се лече поломљене руже; Да лепе, крупније роткве добијемо; Кад имају свиње уковрчен реп; Нешто из пчеларства; Комарци; Козе више дају млека; Остављање шунака и сувог меса преко лета; Парене у сродству – рађа слаботиње; Бундеве за зиму; Две сорте јабука на које не иде крвава (црвена) ваш; Заламање јагода („Тежак“, бр. 17 и 18, 1914).

Чланци које је др Радић објављивао у листовима и календарима употпуњују и приближавају читаоцима не само резултате ауторовог научног и стручног рада садржаних у његовим књигама него и многобројна искуства из напредне свјетске праксе. Нико у нас у то доба није у тој мјери, упорним вишедеценијским радом, дао толики допринос унапређењу онда врло заостале пољопривреде. Он је, како то каже академик Белић (1989), „за то доба свакако најобразованији човек у домену пољопривреде, у правом смислу речи комплетна личност, оспособљена како за научни тако исто и за стручни, популарно-пропагандни, наставнички, организаторски и уређивачки рад, јер је то све радио у току своје педесетогодишње стручне активности“.

УРЕДНИК ПУБЛИКАЦИЈА

Значајан дио активности др Ђ. Радића био је везан за издавачку дјелатност. Свјестан потребе да се и штампаном ријечју допринесе унапређењу пољопривреде, он је, као што је напријед наведено, већ на почетку своје јавне дјелатности покренуо, 1862, у Новом Саду, издавање илустрованог листа „Сељак“. У почетку лист је излазио три пута мјесечно. Од 1863, у повећаном формату, „Сељак“ излази недјељно, са шестомјесечним колорисаним прилозима. Ђ. Радић је наставио са уређивањем и издавањем овог листа све до 1869, тј. до свог преласка у Србију.

Као секретар Друштва за пољску привреду Србије, др Радић постаје истовремено и уредник листа „Тежак“ који излази у Београду. Уређивао га је од 1870. до 1873. године – до свога одласка у Црну Гору.

Од 1879. до 1882. Радић поново издаје и уређује илустровани лист „Сељак“. Преласком за управника Ратарске школе у Краљеву, престаје да уређује овај лист, али и даље сарађује како у њему тако и у другим листовима „с обе стране Дунава и Саве“.

Као пензионер издавао је и уређивао, од 1880. до 1881, илустровани лист „Домаћин“, а наредних година сарађивао је у разним стручним листовима и календарима. Године 1906. радио је на „Тежаку“ и другим листовима.*

* У *Српској библиографији* – Књиге, 1868–1944, Народна библиотека Србије, Београд, књ. 6, 1990, др Ђорђе Радић се погрешно поистовјећује са Gyorgy (Djerdj) Radics и наводи да је др Радић уређивао, у периоду од 1874. до 1885, и неколико Извјештаја (на мађарском језику) о раду Гимназије у Сомбору. Међутим, провјером у књизи Стевана Васиљевића „Знаменити Сомборци“, Нови Сад, 1989, у којој је дата биографија Ђерђа Радића, види се да се ради о различитим личностима. Наведене извјештаје уређивао је овај последњи, а не др Ђорђе Радић.

ТЕЖАК

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА I. 1869.

ИЗДАЈЕ

„ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ,“

УРЕЂИВАО ДО 10. БРОЈА

М. МИЛОВУК

ДИРЕКТОР РЕДАКЦИЈЕ, И ЧЛАН ОДБОРА „ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“

А ПОСЛЕ

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ,

секретар Друштва, редовни члан ц. кр. земљодјел. Друштва за краљевину Ческу у Прагу; краљ. угар. земљ. друштва у Пешти и шумарских у Пешти и Пожуну; саског економског Друштва у Драмбанима; пруског земљ. Друштва у Верану и Маријенвердеру; ханноверског у Целан; баварског земљодјелског Друштва у Брислау; друштва поморских селања; баштованског Друштва у Ереургу; друштва тирингских баштована у Готи; баварског баштованског Друштва у Фраундорфу; пчеларског и свињарског Друштва у Готи и Фнаконштајну; немачког помолошког Друштва у Рајсдингену; ц. кр. баштованског Друштва у Бечу; Друштва за пронавођење боље велени у Паризу; моравског пчеларског Друштва у Брану; сељачки Друштва у Верану и Високом; Друштва за радност у Новом Саду; почасни члан земљодјелског Друштва у Тателу; виноградарског и баштованског у Варадину; приморског пољодјелског Друштва у Трсту; имаоц економске награде „златнога науга.“

Са више од 150 дрвореза.

У БЕОГРАДУ

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Сл. 2

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ПРЕПЛАТУ на овај лист prima „Друштво за пољску привреду“ у Београду, а издаје од 1. Фебр. до 31. Окт. о. г. За Србију За аустрајско-угарске земље заједно с поштарном.

Издаје: **ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ** у БЕОГРАДУ. **УРЕЂУЈЕ М. МНАОУК.**

За ОГЛАСЕ плаћа се уредништва од сваког слова (писма): За први пут 1 пара чарш. После за сваки пут 1/2 пара Писма има адресовати: „Друштво за пољску привреду у Београду.“ — Писма из Србије прилажу се поплаћена, но из Аустрије само плаћена.

10. и 25. сваког месеца издаје се по један овакав лист.

10. Фебруара, 1869.

ГОДИНА I.

Број 1.

С а д р ж. Календар за Фебруар. — Програм „Тежак“ов. — Рад у месецу Фебруару. — Постави „Друштва за пољску привреду.“ — Земљорад. — Како ћеш неуког коња научити да тегла. — Виноград. — Делује киме зрна! — Познати цвет. — Различитости: Да кокошке носе много јаја. — Пчела преко зиме окупана. — Вајал од живе ограде. — Да се у праву не скупи зрна материја. — Пошта „Друштва за пољску привреду“ — Додатак: Огласице „Тежак“ов. —

КАЛЕНДАР ЗА МЕСЕЦ ФЕБРУАР 1869.

ОДМЕТНИ ДАЦИ	ДАЦИ	ДАЦИ	ДАЦИ	ДАЦИ
1. Субота	Тријун мученик.	8. Теодор стразна.	15. Онисим апост.	22. Мавр и Такас.
2. Недеља	Сретенје Госп.	9. <i>Никифор мучен.</i>	16. <i>Памфил мучен.</i>	23. <i>Полик. (мес. покл.)</i>
3. Понедељак	Симеон богоприм.	10. Харалампије свем.	17. Теодор Тирон.	24. Обр. гл. св. Јов. п.
4. Уторник	Исидор Пис.	11. Власт. Теод. п.	18. Лав, папа римски.	25. Тара, патр. цар.
5. Среда	Агатија мученица.	12. Мелетије арх. Ант.	19. Арх. апостола.	26. Порфир мучен.
6. Четвртак	Вукота еп. смр.	13. Симеон мирот.	20. Лав, епис. катан.	27. Прокопије препод.
7. Петак	Парт. еп. Ламит.	14. Авксент. преп.	21. Тимотије препод.	28. Василије исповед.

Прва четврт 7. у 6 сах. 22 мин. у вече. — Пун месец 14. у 1 сах. 26 мин. по подне. — Последња четврт 21. у 2 сах. 59 мин. изјутра.

ПРОГРАМ „ТЕЖАК“ОВ.

Ово је први лист „Тежака“, који у име Бога ево у народ наш пуштамо. Да би читаоци наши одма с почетка знали, о чему ће у њему бити говора и поуке, стављамо то овде на зачељу.

„Тежак“ ће поучавати народ: у орању и сејању разнородних усева према природи земљишта; ђубрењу, оснажењу и поправци земаља за обрађивање; чип-

ЧЛАНСТВО У ДОМАЋИМ И ИНОСТРАНИМ НАУЧНИМ ДРУШТВИМА

Стручна и научна достигнућа др Ђорђа Радића и његов допринос општем напретку не само пољопривреде него и друштва у цјелини, били су цијењени како у нашим тако и у неким другим европским земљама. Због тога су га разна домаћа и страна научна и стручна друштва бирала за свог члана.

Кад је 1869. године основано „Друштво за пољску привреду“ у Београду (касније: Српско пољопривредно друштво), Радић постаје секретар Друштва, а уједно и уредник листа „Тежак“ који је то Друштво издавало (сл. 2 и 3).

За вријеме свог студијског боравка у Ерфурту, тада најпознатијем центру за изучавање повртарства и цвјећарства, био је изабран за члана Оцјењивачког суда на изложби цвијећа и поврћа у Готи, а затим и за редовног члана Готског и Ерфуртског градинарског друштва.

Био је редовни члан Српског ученог друштва, изабран на скупу од 25. јануара 1870. Преведен је у Краљевску српску академију наука 15. XI 1892. као почасни члан. Био је редовни, дописни и почасни члан многих српских, хрватских, чешких, њемачких, мађарских, француских и италијанских пољопривредних, научних и културних друштава.

ПРИЗНАЊА ЗА НАУЧНА И ПЕДАГОШКА ДОСТИГНУЋА

За свој веома богати и успјешан рад Ђ. Радић је био одликован од стране српских и страних владара са 12 ордена.

Многе његове књиге добиле су посебна признања и награде, а већина њих је брзо распродата, па су доживјеле и поновљена издања. Слична признања добијали су и неки његови подухвати и иновације у пољопривредној пракси. Тако је, за успјешно обављене огледе са узгојем свилене бубе добио Похвалницу од Министарства пољопривреде.

Послије успјешних мисија на унапређењу пољопривреде, а посебно живинарства, коју је обавио по налогу књаза Михаила, овај му је, умјесто ордена, дао своју урамљену слику и позвао га да пређе у Србију да „заједнички порадимо на унапређењу српске земљорадње“.

Његову књигу „Вођа при газдовању“ наградила је Матица српска по расписаном конкурсy, а књаз Михаило, „да му олакша трошкове око штампања“, послао му је 100 дуката.

Одликован је од стране Краљевско-мађарског министарства за пољопривреду „Похвалницом“ за одгојени први памук у Угарској и за разне сорте кукуруза и кромпира, добављене непосредно из Америке, а преко Тршћанског пољопривредног друштва, чији је члан такође био.

Његове књиге „Све о пшеници“, „Све о кукурузу“ и „Кромпир“ понаособ је наградило Друштво за пољску привреду Србије, а књижицу „Очење или калемљење с листом“ (намијењену школама) наградило је Министарство просвете. Министарство финансија Србије наградило је његово дјело „Опште и посебно ратарство“, као и књиге „Кромпир“ и „Ливадарство“. Неке његове књиге изашле су у издању министарстава, Српског пољопривредног друштва или појединих задужбина, а што се види из Библиографије. „Домаћи живинарски љекар“ о свом трошку штампао је ђаковачки бискуп Ј. Ј. Штрoсмајер.

Српско пољопривредно друштво, поводом педесетогодишњице Радићевог јавног дјеловања, издало је посебан број „Тежака“ њему у част, тзв. „Радићев Тежак“ (1911). Том приликом Управни одбор Српског пољопривредног друштва упутио му је и посебно писмо похвале и захвалности. Сматрамо да завређује да се то писмо, као закључна оцјена тада најмјеродавније институције о раду др Ђорђа Радића, и овдје интегрално саопшти:

*Господину др Ђорђу Радићу,
редовном члану Српског пољопривредног друштва,
Краљево*

Господине,

Управни одбор Српског пољопривредног друштва, уверен да ће његови мисли свих чланова Српског пољопривредног друштва и жеље њихове, које они имају на дан Ваше иако рејке прославе, прославе педесетогодишњице књижевног рада на српској пољопривредној књижевности, сматра за најпријатнију своју дужност да Вам и овим путем, у име свих чланова Српског пољопривредног друштва, честитиша њу прославу.

Неуморно сје, њуних педесет година, радиле на српској пољопривредној књижевности. Нећемо се ниуколико о истину ођешићи ако речемо да је њемељ српској пољопривредној књижи ударио др Ђорђе Радић; да је камен њемељац био добро њостављен и да је највреднији и најзаслуженији њемар на овој, Србији иако њојребној, грађевини био баш главом њ. др Ђорђе Радић.

Вама, г. Радићу, ипријода, иоред осипалих радника на овом иолу, највећа заслуга шипо се, иако лагано, ииак иоузвано развија српска иолуириивредна књижевност, шипо се данас у народу радо чипа и ииражи иолуириивредна књижа и шипо наша иолска ириивреда сипално корача унаирег. Нисипе Ви, слављениче, само много иисали, већ сипе Ви и одлично иисали, и умели сипе, као ни један иосле Вас, да ииако леио иоуларипше иолуириивредну науку, да ми у ииподе видимо Вашу највећу заслугу.

Поздрављајући Вас, на данашњи дан, који ће у иипорији српске иолуириивредне књижевности биипи иипо онако зайисан злайним словима као и 25. марип 1861. године, кожа је дана Ваш ирви књижевни рад ушао у народ, ми смо Вам, у име српских иолуириивредника захвални на реијком иируду и дугогодишњем илодном раду и желимо Вам да још дуго и дуго радише на српској књижи, којој сипе Ви још увек иоиребни, јер обилно расиполажеише не само знањем и дугогодишњом разноврсном ираксом, но сипе и ирави вешипак, умейник у иоуларипсању иолуириивредне науке.

25. марипа 1911. године

Поипредседник
Српског иолуириивредног
грушипва,
А. Живановић, с. р.

Председник
Српског иолуириивредног
грушипва,
Влад. Кушаковић, с. р.

Секреипар
Српског иолуириивредног грушипва
Миодраг Обреновић, с. р.

Слиједе имена свих чланова Управног одбора

*

Овакво мишљење и оцјене доприноса др Ђорђа Радића, дати давне 1911. године, издржали су провјеру времена, па се и из данашње перспективе могу потврдити судови његових савременика, који су у њему видјели изузетну личност – предводника поља опривредног школства и неуморног спаситеља у области којој је посветио читав свој живот. О томе говори и заиста импозантна библиографија радова др Ђорђа Радића.

БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА ЂОРЂА РАДИЋА

І. КЊИГЕ

1861.

1. *Плуз̄, од ѿосѿанка њеџовоџ до данас.* – Епископска штампарија, Нови Сад, 1861, стр. 34 + 3 пресаѿијена листа; 20 цм.

1864.

2. *Економско-кућевна библиоѿека*, са сликама. Упутство к правом пољоделству за народ српски, св. І, ІІ, ІІІ. – Нови Сад, Епископска печатња; 8°. Св. 1 – стр. 32. Св. 2–3, Епископска печатња (дѿије књиге у једној), стр. 34–84; 85–100; 24 цм.

1867.

3. *Вођа ѿри ѓаздовању србском народу*, са 34 дрвореза, 1 црном и 2 бојадисаним табелама. – Нови Сад, 1867, стр. [8] + 260; 25 цм.

1868.

4. *Памук, у боѿаничком, ѿрџовачком и економском обзиру на основу собсѿивеноџ искусѿива*. Са два дрвореза, природним памуком и природним тканинама. – Нови Сад, шт. Платонова штампарија, 1868, стр. 22; 8°.

1869.

5. *Домаћи живинарски лекар*. – Нови Сад, шт. Печатња Игњата Фукса, 1869, стр. 128 + XI; 8°.

1870.

6. *Гајење ѿољских усева*. – Београд, Државна штампарија, 1870, стр. 8 + 188 + 14; 8°.

1871.

7. *Гајење ѿернаѿе живине*. – Београд, шт. Штампарија Н. Стефановића и дружине, 1871, стр. 56; 8°.
8. *„Очење“ или калемљење вођака на сѿавајуће и ћерајуће око*, са сликама (За ѓаке основних школа у Црној Гори). – Београд, 1871; 8°.
9. *Све о ѿшенци*. – Београд, Друштво за пољску привреду, 1871, стр. 108 + [2]; 8°.
10. *Воће*. – Београд, Прештампано из „Тежака“, Београд, 1871.
11. *Мала земљодјелска чѿѿанка за основне школе у Црној Гори*. І Земљодјелство. – Београд, Штампарија Н. Стефановића и дружине, 1871, стр. 51; 8°.

1872.

12. *Све о кукурузу* (са 5 прилога). – Београд, Друштво за пољску привреду, 1872, стр. [8]+87; 8°.
13. *„Очење или калемљење с лисѿом“* (са сликама). – Београд, шт. Државна штампарија, 1872, стр. 24; 8°.

1873.

14. *Извјештај о стању пољопривредном у Округу Пожаревачком* (прештампано у засебну књижицу из Српских новина). – Београд, 1873.
15. *Културни ајлас Краљевине Србије: где се која врста културних биљака сеје и на коликим површинама* (изведено на 36 карата у бојама, по званичним подацима).

1874.

16. *Мала земљоделска чипанка за српске народне школе у Аустро-Угарској*. – Изд. Књижаре Браће Јовановић, Панчево, 1874.

1876.

17. *„Очење“ или калемљење с лисћом*, II издање. – Панчево: накладом књижаре Браће Јовановић, 23 стране: илустр.; 20 цм.

1878.

18. *Поврћарство за школу и народ* (са 5 прилога, са 174 слике у боји и 33 колорисане на посебним табелама). – Панчево, шт. Штампарија Браће Јовановић, 1878, стр. 384+[4]; 8°.

1879.

19. *Наука о земљоделству*, [Део] 1–3. – Београд, Државна штампарија. [Део] 1: Опште и посебно ратарство (са 2 прилога), 1879, стр. [4]+VIII+458; 8°.

1882.

20. *Кромџир* (са 6 прилога). – Београд, Друштво за пољску привреду, 1882, стр. [4]+III+[9]+186+[1]; 8°.

1883.

21. *Јагода* (са 68 слика у слогу). – Нови Сад, Шт. А. Пајевић, 1883, стр. [8]+96; 8°.

1889.

22. *Наука о земљоделству* [Део] 2: Ливадарство. – Београд, Државна штампарија, 1889, стр. VIII+133; 8°.

1890.

23. *Гајење ђермајне живине*, II изд. – Нови Сад, Штампарија А. Пајевића, 1890, стр. [4]+120.
24. *Поврћар* (са 26 слика у слогу). Претплатницима „Домаћина“ за 1890. – Београд, Штампарија Д. Димитријевића, 1890, стр. 35; 12°.

1894.

25. *Наука о земљоделству* [Део] 3: *Градинарство*. – Београд, Државна штампарија, 1894, стр. V+[3]+257; 8°.

1895.

26. *Познавање и нега цвећа*. – Београд, Књижевни фонд Илије М. Коларца, 1895, стр. VIII+755; 8°.

1900.

27. *Наука о земљоделсџу* [Део] 3: Градинарство. II попр. изд. – Београд, Министарство народне привреде, 1900, стр. V+256; 8°.
28. *Гајење живине с њивредноџ зледишџа*. – Београд, Министарство народне привреде, 1900, стр. VII+145; 8°.
29. *Пољопривредна чџпанка за сеоске школе*. – Београд, Књижара Мите Стајџна, 1900, стр. 96; 8°.

1901.

30. *О џроизводњи раноџ џоврџа у џојлим лејама*. – Београд, Српско пољопривредно друштво, 1901, стр. [6]+96; 8°.

1904.

31. *Пољопривредна чџпанка за народне школе*. По програму Министарства просвете удешено и у два дела подељено издање Краљевско-српске дворске књижаре Мите Стајџна. – Београд, 1904, стр. 69; 8°.
32. *О гајењу џиварскоџ јечма*. – Београд, Српско пољопривредно друштво, 1904, стр. [4]+77; 8°.

1905.

33. *Гајење живине*. – Београд, Српско пољопривредно друштво (као XII практична пољопривредна поука), Електрична штампарија С. Хоровиџа, 1905, стр. [3]+98+[1]; 8°.

1907.

34. *Ђубре и џубрење с најоменом о ујојреби вешџачкоџ џубреџа*. – Београд, Српско пољопривредно друштво, 1907, стр. [4]+74+[1]; 8°.

1909.

35. *Наше ојровне змије и биљке (с зљивама) – за џољопривреднике* (са 25 слика у боји на особеним таблицама и 9 у слогу). – Београд, изд. Задужбина Илије М. Коларца, Нова штампарија „Давидовиџ“ 1909, стр. [4]+98+[1]; 8°.

1910.

36. *Воћарсџво* (са сликама у слогу и са засебним табелама у природним бојама).
Књ. 1: *О воћки* (са 8 прилога). – Београд, Шт. „Доситије Обрадовиџ“, 1910, стр. [2]+XIV+351; 8°.
Књ. 2: *О џознавању воћа* (са колорисаним сликама на засебним табелама и са 143 слике у слогу). – Београд, 1910.

1911.

37. *Гајење раноџ џоврџа у џојлим лејама*. II увећано и савремено подешено издање.
38. *Воћарсџво – о џодизању и џези младих и ораслих воћака*.
39. *Моја џедесетџогодишњица књижовноџа и кулџурноџа рада на унајређењу срџске џољске џривреде, 1861–1911*. – Београд, Шт. „Доситије Обрадовиџ“, 1911, стр. 32; 8°.

40. *Пољопривредна чиианка за III разред народних школа*, IV прер. изд. – Београд, Дворска књижара Мите Стајића, 1911, стр. 68; 8°.
41. *Пољопривредна чиианка за IV разред народних школа*, IV прер. изд. – Београд, Дворска књижарница Мите Стајића, 1911, стр. 70+[1]; 8°.

Према подацима анонимног аутора („Тежак“, 49, стр. 381–382, 1922) др Ђ. Радић био је спремио за штампу и следеће публикације: „Узимљавање и спремање поврћа за зимску употребу“, „Наше домаће птице у служби пољске привреде“ и „Штеточине на воћкама и воћу“. Нема података да ли су ове књиге и објављене.

II. ПЕРИОДИЧНЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

а) Календари и сличне њубликације

1871.

1. Др Ђорђе Радић: *Нешићо о квочки*. – Панчевац – Календар за народ за преступну 1872. годину. Година I, стр. 44–53. – Панчево, наклада Јовановића и Павловића. Штампариа Јовановића и Павловића, 1871.

1873.

2. Проф. др Ђорђе Радић: *О калемљењу винове лозе*. – Панчевац – Календар за народ са сликама, за просту годину 1874. Година III, стр. 47–49. – Панчево, накладом Јовановића и Павловића. Штампариа Јовановића и Павловића, 1873.

1874.

3. [Ђорђе] Радић: *Нормандијска крава*. – Панчевац – Календар за народ са сликама за просту годину 1875. Година IV, стр. 47–49, Панчево, 1874.
4. [Ђорђе] Радић: *Машина за њрекрујљивање зрна*. – Панчевац – Календар за народ са сликама за просту годину 1875. Год. IV, стр. 51–52, Панчево, 1874.

1876.

5. [Ђорђе] Радић: *Нормандијска крава*. – Панчевац – Календар за народ са сликама за преступну годину 1876. Год. V, стр. 47–49. Уредник Панта Поповић. – Панчево, 1876.
6. [Ђорђе] Радић: *Машина за њрекрујљивање зрна*. – Панчевац – Календар за народ са сликама за преступну годину 1876. Година V, стр. 51–52. Уредио Панта Поповић. – Панчево, 1876.

1879.

7. Р–ћ [Ђорђе Радић]: *О уџамањивању „вилине косице“ у геџелини*. – Исток – Народни календар са сликама за преступну годину 1880. – Издаје Акс. Милатовић. Год. II. У Београду, штампано у Државној штампарији 1879, стр. 56–57.
8. Р–ћ [Ђорђе Радић]: *Мрква*. Иста публикација као под 7, стр. 63–74.
9. Р–ћ [Ђорђе Радић]: *Нешићо о рањењу коња „сешком“*. Иста публикација као под 7, стр. 75.
10. Р–ћ [Ђорђе Радић]: *О наџону за „вођење“ и о бређавосићи наше домаће сџоке*. Иста публикација као под 7, стр. 76.
11. Р–ћ [Ђорђе Радић]: *Сџићнице за свакоџа*. Иста публикација као под 7, стр. 77–78.

1881.

12. Др Ђорђе Радић: *Пасуљица „соја“*. – Орао – Велики илустровани календар за годину 1881. која је проста, има 365 дана. Уз сарадњу српских књижевника уређује Стеван В. Поповић. Година VII. – У Новом Саду. Издање Штампарије А. Пајевића, 1881, стр. 83–86.

1884.

13. Ђорђе Радић: *О сѣочној и шећерној цвекли*. Друго годишње извјешће и програм Ратарске школе у Краљеву. – Београд, 1884, стр. 10–21.

1893.

14. [Ђорђе] Радић: *О ојасивању кобила*. – Орао – Велики илустровани календар за годину 1894. која је проста, има 365 дана. Уз сарадњу српских књижевника уређује Стеван В. Поповић. Година IX, стубац 27–30. – У Новом Саду, изд. и штампа А. Пајевића, 1893.
15. Ђорђе Радић: *Корисне белешке*. Иста публикација као под 14, стубац 29–32.

1894.

16. Др Ђ[орђе] Радић: *Једна ојомена домаћицама*. – Орао – Велики илустровани календар за годину 1895. која је проста, има 365 дана. Уз сарадњу српских књижевника уређује Стеван В. Поповић. Година XXI, стуб. 59–60. – У Осеку, издање штампарије Јулија Пфајфера, 1894.
17. Др Ђ[орђе] Радић: *Кравама музарама нужан је мир!* Иста публикација као под 16, стубац 71–74.

1895.

18. Др Ђ[орђе] Радић: *О корисним и шкодљивим живоџињама у њољској љивреди*. – Орао – Велики илустровани календар за годину 1896. која је преступна, има 366 дана. Уз сарадњу српских књижевника уређује Стеван В. Поповић. Година XXII, стуб. 9–12. – У Осеку. Издање Штампарије Јулија Пфајфера, 1895.

1896.

19. Др Ђ[орђе] Радић: *О усјевању и неусјевању усева и њоврћа*. – Србобран – Народни српски календар за просту годину 1897. која има 365 дана. Уредио Игњат И. Димић. Година V, стр. 154–158. – У Загребу, Изд. Српске штампарије, 1896.

1897.

20. Др Ђ[орђе] Радић: *Корисне белешке за српске љивреднике*. – Србобран – Народни српски календар за просту годину 1898. која има 365 дана. Уредио Игњат И. Димић. Година VI, стр. 203–204. – У Загребу, Изд. Српске штампарије, 1897.

1902.

21. Ђ[орђе] Радић: *Из рајшарџива*. Календар земљорадничких задруга за годину 1903. Година I, стр. 44–87. – Београд, Издање Главног савеза српских земљорадничких задруга. Штампано у Државној штампарији Краљевине Србије, 1902.
22. Др Ђ[орђе] Радић: *О извођењу и њези њоврћа*. Иста публикација као под 21, стр. 88–106.

23. Др Ђ. Радић: *Из живинарсѣва*. Иста публикација као под 21, стр. 230–250.

1904.

25. Др Ђорђа Радића: *Поврћарсѣво*. Календар Земљорадничких задруга за просту годину 1905. Година III, стр. 68–86. – Београд. Издање Главног савеза српских земљорадничких задруга. Штампано у Државној штампарији Краљевине Србије, 1904.
26. Др Ђорђа Радића: *Воћарсѣво*. Иста публикација као под 25, стр. 87–103.

1911.

28. Др Ђорђе Радић: *О црвеној или шѣјајерској геѣелини*. Тимин календар за преступну 1912. годину. Са много корисних поука и лепих слика из пољопривреде и баштованства. – Београд, Издање Семенарске трговине Тиме Владисављевића. Нова штампарија „Давидовић“, Љуб. М. Давидовић, стр. 36–37.
29. Др Ђорђе Радић: *О уѣојѣреби шечноѣ љубреѣи у ѣрадини*. Иста публикација као под 28, стр. 45–46.
30. Др Ђ[орђе] Радић: *О сејању красѣваца за „ѣиуриѣу“ – кисељење*. Иста публикација као под 28, стр. 59–61.

1927.

31. Др Ђ[орђе] Радић: *Своја башѣа* (62 стране). – Привредник. Цепни календар за годину 1927. и Енглеско-српски речник. Уредио и издао Вид Вуић, Њујорк.

б) Чланци у пољопривредним листовима

С обзиром на то да је Радић у пољопривредним листовима објавио око 560 чланака, њихов попис се, због ограниченог простора, овдје не износи. Библиографија је, међутим, урађена и чува се у Српској академији наука и уметности.

У листу *Сељак*, који је излазио од 1862. до 1881, Радић је, у периоду од 1862. до 1868. објавио 80 чланака.

Тежак, илустровани лист Српског пољопривредног друштва, излазио је од 1869. до 1941. Радић је у њему објавио 479 чланака у периоду 1874–1919.

У *Домаћем листу*, који је излазио од 1890. до 1893, Радић је такође сарађивао. Није, нажалост, урађена комплетна библиографија овог листа, тако да се располаже само податком да је Радић објавио један чланак у бр. 2/1891.

РАДОВИ О ЂОРЂУ РАДИЋУ

1. Анон.: *Др Ђорђе Радић, ѣроф. Земљоделске школе*. – Исток – Народни календар са сликама за преступну годину 1880. Година II, стр. 165–168. – 1878, Београд.
2. [М]: *Др Ђорђе Радић*. – Домаћи лист. Год. IV, бр. 23 и 24, стр. 354–356, 1893, Сомбор.
3. Анон.: *Др Ђорђе Радић*. – Орао – Велики илустровани календар за 1894. која је проста, има 365 дана. Год. XX, стуб. 117–119, 1893, Нови Сад.
4. Анон.: *Др Ђорђе Радић*: „Радићев Тежак“, 25. март 1861–1911. – Штамп. „Доситије Обрадовић“, 1911, Београд.
5. Анон.: *Некролоѣ, + гр Ђорђе Радић*. – Тежак, XLIX, стр. 381–382, 1922, Београд.

6. Белић, Ј.: Пољопривредне науке у Српској академији наука и друштвима од којих је постала. Српска академија наука и уметности и развој науке и уметности у Срба, књига 1, стр. 187–203, САНУ, 1989, Београд.
7. Петровић, С.: *Сто година пољопривредних школа у Србији*, 1953, Београд.
8. Пејовић, Ђ.: *Развићак просвјете и културе у Црној Гори, 1852–1916*. Историјски институт Црне Горе, Титоград, 1971, стр. 403.
9. Павићевић, Љ.: *Прве пољопривредне школе у Црној Гори*. – Пољопривреда и шумарство, 10, 3–4, 57–69, 1964, Титоград.
10. Павићевић, Љ.: *Др Ђорђе Радић – свијетли лик наше културне прошлости*. – Савремена пољопривреда, бр. 9, 793–800, 1966, Нови Сад.
11. Pavićević, Lj.: *Dr Djordje Radić – illustrious Figure in our cultural past*. – Contemporary Agriculture, 14, 9, 89–96, 1967.
12. Павићевић, Љ.: *Сјећање: Др Ђорђе Радић – свијетли лик наше културне прошлости*. – Генетика, Сер. Ф., vol. 14, № 1, 101–102, 1982, Београд.
13. Радња Српског ученог друштва: Скуп Српског ученог друштва, 25. јануара 1870.
14. 100 година Пољопривредне школе у Краљеву, 1882–1982. Образовни центар „Краљевачки октобар“. – Краљево, 1983, 576 страна.

DJORDJE RADIĆ

(1839–1922)

Dr. Djordje Radić is rightly regarded as a pioneer and one of the greatest figures in Serbian agricultural science of the 19th century. He has made a great contribution to the advancement of agriculture, agricultural schooling and education in general in Vojvodina, Serbia, and Montenegro.

He was born on April 22, 1839, at Veliki Bečkerek in Vojvodina. He completed his agricultural studies in Bohemia, and in 1859 he passed in Prague the „great agricultural examination.“ The president of the commission of examiners was Prince Karl Schwarzenberg, who then invited Djordje Radić to apply his expertise on his estate.

Having returned home, Djordje Radić spent some time in Vojvodina, in order to familiarize himself with the situation in agriculture, which was to help him determine his further work on the development of agriculture in Vojvodina. In 1862 he traveled through some farming areas in Austria–Hungary, in 1865 in Switzerland and France, in 1866 in central Germany, and in 1867 in France, Belgium and the Netherlands.

Radić passed his professorial examination in the natural sciences in 1864, at the University of Vienna, whereupon he was appointed a high school teacher in Novi Sad. In 1867, at the age of 29, he obtained from the University of Vienna a doctorate in philosophy with a dissertation on agriculture, the first Serb to do earn such a high degree from this institution.

Invited by Prince Mihailo and the founders of the Serbian Agricultural Society, Dr. Radić moved to Serbia, where he settled down for the rest of his life, except for the three-year period he spent in Montenegro.

Early on in his professional work in Vojvodina, Dr. Radić set up a modern poultry farm and apiary and an experimental station for crop farming. As of 1862, he edited the illustrated magazine *Seljak* (Farmer), „for the field, homestead and garden,“ which came out until 1869.

Arriving in Serbia as secretary of the Society for Agriculture, Radić organized the first national agricultural exhibition at Kragujevac and held well-attended lectures on agriculture at the Belgrade College. This was also the period of his most prolific writing activities. In 1872, he took a prominent part in the setting up of the School of Agriculture and Forestry at Požarevac.

In 1875, personally invited by Prince Nikola, he went to Montenegro and set up the first agricultural school at Danilovgrad, which closed its doors after the war with the Turks broke out in 1876. Dr. Radić then went to Cetinje, where he attended mostly to administrative duties until 1878, when he returned to Serbia to resume his professorship at the School of Agriculture and Forestry at Požarevac.

In 1882, he founded the Agricultural School at Kraljevo and remained its director until 1897. In 1904 he was again elected secretary of the Serbian

Agricultural Society and retired in 1911. He died on October 11, 1922, and was buried in Kraljevo.

Dr. Djordje Radić was not only editor of several farming journals: *Farmer* (1862–1869), *Tiller of the Soil* (1870–1872), *Home Journal* (1880–1881) – in Vojvodina and Serbia, but was also the author of 41 technical books and textbooks and some 600 popular articles published in agricultural journals.

Dr. Djordje Radić's scientific work included: introduction of various species of plants which were subsequently propagated among the farmers; experimental work on various plant species; introduction of new farming implements; introduction of improved cattle breeds; hybridization of sheep; experiments in silk worm culture; establishment of nomenclature and names of plants, particularly of fruit trees in Serbia; design of an atlas of plants cultivated in Serbia; practical application of scientific and professional knowledge.

For his work and achievements, Dr. Radić received high awards and public recognition. He was a member of the Serbian Academy of Sciences and a full or corresponding member of many Serbian and foreign agricultural, learned, and cultural societies. Many of his books received public acclaim and awards.

Dr. Radić was exceptionally deserving for the development of Yugoslavia's agriculture, agricultural schools and science. He was not only an expert in his profession but also a man of very broad intellectual horizons and far-reaching national-political conceptions.